

Eesti iseseisvuse taastamise küsimusest Soome ja Saksamaa suhetes 1942–1943

Arti Hilpus

Soome valitsuse Teise maailmasõja aeg-
S seid poliitilisi eesmärgi ja hoiakuid Eesti
suhtes on võrdlemisi vähe käsitletud. On
teada-tuntud tõsiasi, et soomlased suhtusid
mõistvalt tuhandetesse eesti põgenikesse,
kellele pakuti sisuliselt poliitilist varjupaika,
keeldudes neid sakslastele välja andmast,
vaatamata Berliini korduvatele nõudmistele.
Selle asemel võimaldati eestlastel hoopis
astuda vabatahtlikuna Soome sõjaväkke ja
moodustada oma rahvusväeosa. Arvestades,
et pärast Talvesõda ei olnud eestlaste maine
Soomes alati kõige parem, võib seda iseene-
sest lugeda usalduse ja erisuhte märgiks, kuigi
pragmaatiliselt lähenedes oli rohkem kui
kolme tuhande võitlusvõimelise eesti mehe
relvastamine ja rindele saatmine Soome enda
sõjalistes huvides. Soome võimude käitumine
jäi aumehelikuks ka pärast vahepealset sõlmimist
NSV Liiduga septembris 1944, mil nad
võimaldasid enamikul Soome jäänud eesti
pagulastel siirduda kiiresti Rootsi, päästes
nad seeläbi Nõukogude Liidu haardest. Siin-
kohal läheneb pikale nende tuntud soomlaste
loetlemine, kes sõja ajal etendasid omaalgatuse
korras eestlaste abistamisel olulist osa.

Riikliku poliitika ja ametlike suhete
tasandil ei olnud Eestile toetuse osutamine
nii lihtne. Hoolimata hõimusedemetest pidi
Soome arvestama oma ainsa liitlase Saksamaa
huvidega ja muude reaalsuhteliste asjaolu-
dega. Eestlaste ootused soomlaste abile olid
tihti suuremad, kui Soome oleks valitsevas
poliitilises olukorras kunagi täita suutnud.
1940. aasta augustis pidi saadik Aleksander
Warma Soome valitsuse nõudel katkestama
Eesti saatkonna tegevuse Helsingis ja kogu
hilisema sõja jooksul ei lubatud tal seda for-

maalselt taastada, ehkki Warma sai mitteamet-
likult üsna edukalt ja tihedasti Soome asutus-
tega edasi suhelda. Ometi suutis Soome vältida
ühemõttelist seisukohavõttu Eesti annekteeri-
mise küsimuses, mis lubab tänapäevalgi väita,
et Soome ei ole kunagi tunnustanud Eestit
Nõukogude Liidu osana *de jure*.

Saksa välisministeeriumi poliitilises arhiivis
(lühend PA AA) on tolle ajajärgu Eestit
puudutavad dokumendid säilinud lünklikult.
Kuivõrd pärast 1936. aastat koostatud aktid
ei kuulunud üldiselt evakueerimisele varju-
paikadesse, sest neid vajati veel jooksvas asja-
ajamises, hävisid paljud neist sõja lõpul koos
Wilhelmstrassel asunud ministeeriumihoo-
nega. Siin avaldatud dokumendid pärinevad
Auswärtiges Amt'i riigisekretäri büroo Eesti
toimikust (PA AA, kaust R 29577) ning kajastavad
episoodi Saksa-Soome suhetes aastatest
1942–1943, mil soomlased tõstasid diplomaat-
tiliste kontaktide kaudu küsimuse suurema
autonoomia või iseseisvuse andmisest Eestile.
Kirjavahetus heidab valgust Soome valitsuse
nägemusele Eesti tulevikust ning sisaldab Sak-
samaa kategooriliselt eitava vastuse välisminis-
ter Joachim von Ribbentropi suu läbi.

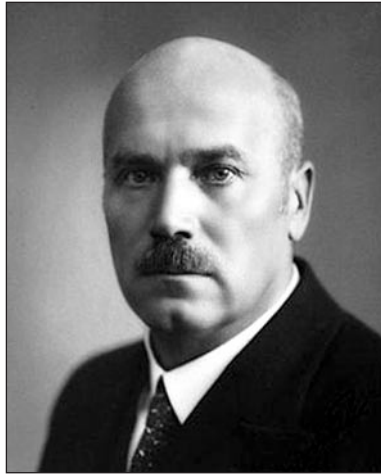
Saksa-Nõukogude sõja puhkedes 1941.
aasta suvel lootsid paljud nii siin- kui ka seal-
pool Soome lahte, et sakslased lubavad Eesti
iseseisvuse mingis vormis taastada. Paraku
sai peatselt selgeks, et see ei kuulunud nat-
side plaanidesse. Algusest peale tuli ette ka
läheneda, et Eesti on liiga väike ja osutunud
liiga nõrgaks, et end kaitsta ja iseseisva riigina
püsima jääda. Nii hakkas siin-seal idanema
„realistlikum” programm, mille kohaselt tuleks
juhul, kui Saksamaa võtab Eesti iseseisvuse
suhtes eitava hoiaku, taotleda Eestile vähemalt

reaalsed autonoomiat või liitumist Soomega kaksikriigi või autonoomse piirkonna kujul.

Osalt juba enne Jätkusõja algust elavnes Soome hõmulikumise ja Akadeemilise Karjala Seltsi tegelaste seas uuesti kujutus Suur-Soomest, mis mõnede arvates pidi hõlmama ka Eestit. Ingeri aktivist ja ekspresident Pehr Evind Svinhufvudi lähikondlane magister Erkki Rääkkönen viibis juulis 1941 Saksamaal, kohutades seal teiste hulgas Alfred Rosenbergiga. Rääkkönen soovitas anda Eestile võimalikult suure iseseisvuse, luues ühtlasi püsivama sideme (*kohtalonyhteys*) Soomega. 1942. aasta kevadel saatis Rääkkönen veel Rosenbergile kirja, kus kinnitas, et iseseisvuse mittelubamise korral oleks tema mõttekaaslastel hea meel, kui Eesti liidetaks Soomega. Rosenbergile ei avaldanud Rääkköse ideed ilmselt muljet ja tema pöördumised jäid vastusetu.¹

Tuntud eestlastest pakkus lisaks president Konstantin Pätsi 1940. aasta suve poliitilisele testamendile kaksikriigi idee välja pagulasena Soomes viibiv admiral Johan Pitka, kes uskus, et rahvahääletuse korral hääletaks eestlaste suur enamus Soomega liitumise poolt. 29. novembril 1941 saatis Pitka president Risto Rytile märgukirja ettepanekuga liitriigi moodustamiseks, millel oleks ühine riigipea, välispoliitika, kaitseväge ülemjuhataja, territoriaalprintsiibile tuginevad kaitsejõud ja ühtsetel alustel majandussüsteem, sealhulgas ühine raha.² Oma ettepanekule ei saanud Pitka ametlikult Soomelt kunagi vastust, mis kajastub ka Saksa diplomaatilistes dokumentides.

Mis puudutab Soome juhtivate tegelaste hoiakuid, siis saadik Warma arvates oli president Risto Ryti ja marssal Carl Gustaf Mannerheimi suhtumine Eestisse veel iseseisvusaja lõpul olnud üsna reserveeritud. Teise maailmasõja ajal näeme siiski märke sellest, et nemadki muutusid Eesti saatuse suhtes osavõtlikumaks. On ilmne, et saadik Toivo Kivimäki Berliinis või kindral Hugo Österman Helsingis ei tegutsenud omal riisi-

Toivo Kivimäki. Repro

kol, vaid neil pidi teema tõstatamiseks olema Soome poliitilise juhtkonna ja ülemjuhataja heakskiit. Võib küsida, kui palju see kõik tulenes isiklikest sümpaatiatest ja kui palju taktikast. Ehkki soomlaste juures ei saa päriselt alahinnata hõimuaadete tähtsust, tuleb siin näha eeskätt praktilisi kaalutlusi.

Soome riiklikes huvides oli vältida Soome lahe lõunaranniku langemist uuesti Punaarmee kätte niikaua kui võimalik, hoidku siis rinnet sakslased või eestlased, või mõlemad ühisel jõul. Soome sõjavägi oli seetõttu huvitatud adekvaatsest luureinformatsioonist Eestis toimuva kohta. Eesti kaotamise korral oleks Soome strateegiline seisund muutunud nii ebasoodsaks, et sõda NSV Liiduga poleks saanud kaua jätkata. Warma teatel oli jõudnud ka Soome juhtiv ajakirjandus korduvalt tõdemuseni, et iseseisva Eestita pole Soome julgeolek tagatud. Soomlased võisid näha, et Saksa okupatsioonipoliitika oli Eestis nii vildakas ja ebapopulaarne, et eestlastel polnud erilist tahtmist koostöö arendamiseks sakslastega isegi kodumaa kaitsmise vajadusele mõeldes. Poliitika muutmine ja järeleandmised sõltumatuse küsimuses oleks soomlaste arvates suurendanud eestlaste võitlustahet ja koostöövalmidust.³

¹ O. Manninen. Suur-Suomen ääriiviivat. Kirjayhtymä, Jyväskylä, 1980, lk. 150 jj.

² S. Myllyniemi. Die Neuordnung der baltischen Länder 1941–1944. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki, 1973, lk. 136.

³ Tootan ustavaks jääda... Eesti Vabariigi valitsus 1940–1992 (M. Orav, E. Nõu). Eesti Kirjanduse Selts, Tartu, 2004, lk. 606, 1116.

Ei pruugi olla juhuslik, et Soome esindajate üleskutsed Saksamaa poliitika muutmiseks Eestis elavnesid uuesti ajal, mil sakslaste sõjaõnn hakkas pöörduma. Kindral Österman tõstatas teema Saksa kaitseatašeelega 1943. aasta algul, varsti pärast seda, kui Punaarmee piiras Stalingradi all sisse kindralfeldmarssal Friedrich Pauluse 6. armee ja murdis osaliselt läbi Leningradi piiramisrõnga. Saksa saadik Wipert von Blücher, kes oli Helsingis viibinud juba 1935. aastast ja tundis soomlasti hästi, võttis temani jõudnud ettepanekuid väga tõsiselt ja raporteeris neist kohe Berliini. Eriti avaldas Blücherile muljet Östermani esinemine rahva seas väga populaarse marssal Mannerheimi nimel, mida ta luges erakordseks. Oma mälestustes väidab Blücher, et ta koguni avaldas ise Berliinis toetust soomlaste ettepanekutele, mis tundusid talle mõistlikud.⁴

Soome Eesti-poliitikat uurides ei saa mööda minna ka tuntud hõimu- ja ühiskonnategelase dr. Vilho Helaneni sõjaaegsest tegevusest. Helanen oli kauaaegne Akadeemilise Karjala Seltsi esimees ja paremradikaalne poliitik, kelle sidemed Eestiga olid ammused – ta oli juba osalenud vabatahtlikuna Eesti Vabadussõjas, 1930. aastatel imetles ja toetas ta vabadussõjalaste liikumist.⁵ Muide, ka Helanen käis juunis 1941 Berliinis Suur-Soome asju ajamas. Jätkusõja aegu oli Helanen mõnda aega Soome siseministri ametnik, kellena korraldas ingeri ja eesti põgenike asju ning oli koostööohvitser Saksa okupatsioonivõimude juures Tallinnas. Tänu sellele oli Helanenil pikema aja jooksul võimalus Soome ja Eesti vahet reisida, Tallinnas oli ta ühenduses ka Jüri Uluotsa ümber koonduvad rahvuslike poliitikategelastega. On raske hinnata, kui palju tegutses Helanen oma töökspidamiste kohaselt ja mil määral viis ellu Soome valitsuse juhiseid. 1943. aasta detsembris juhtis ta kindralkomissar Karl Siegmund Litzmanni tähelepanu Eesti poliitilise staatuse muutmise vajadusele, mille sisuliseks arutamiseks polnud viimasel muidugi volitusi. 1944.

Hugo Österman. Repro

aasta märtsis kinnitas Helanen ajakirjanik Voldemar Kuresele, et Soome on viimasel ajal Eesti suhtes väga aktiivne olnud. President Ryti ja välisminister olevat Eesti staatuse muutmiseks rääkinud saadik Blücheriga, sama asja olevat ajanud ka Mannerheim ja Soome peastaap. Kõik olevat sakslastele rõhutanud, et see aitaks Eestis luua eeldused tõhusamaks võitluseks enamluse vastu, kuid tagajärgi neil kõnelustel ei olnud.⁶

Kui Uluotsa lähikonnas peeti Helaneni tegevust üldiselt Eestile kasulikuks, siis saadik Warma oli tolle aadressil üsna kriitiline. Tema arvates toimis Helanen liiga Suur-Soome ideoloogia vaimus, ilma eesti rahva arvamust küsimata. Warma leidis, et Helanen tegutseb Eesti huvide vastu, kui propageerib Soomes mõtet, et eestlased pole võimelised end iseseisvalt juhtima ja organiseerima ning tuleks seetõttu võtta Soome eestkoste alla, umbes nagu tehti ingerlastega. Helanen olevat teinud Eesti puhul üsna kaugeleminevaid ettepanekuid juhtivatele Soome riigitegelas-

⁴ E. Uustalu, R. Moora. Soomepõisid. Olion, Tallinn, 1993, lk. 41.

⁵ Tema elukäigu kohta vt. Etelän tien kulkija – Vilho Helanen (1899–1952), Toim. H. Roiko-Jokela, H. Seppänen, Jyväskylä, 1997.

⁶ Töötan ustavaks jääda..., lk. 1082, 1116, 1119.

tele ja peastaabile, mispeale Warma tõdes, et lubamatu on usaldada oma maa ja rahva saatuse määratlemist teise riigi siseministeriumi büroojuhataja kätte, ilma et Eesti poliitikutel oleks midagi kaasa rääkida.⁷

Lõpetuseks sellest, kuidas hinnata soomlaste pöördumistele printsipiaalse vastuse andnud välisminister Ribbentropi mõju ja autoriteeti omas ajas. Nagu teada, oli natsirežiimile omane mitmesuguste Saksa asutuste lakkamatu konkurents selgelt jaotamata pädevuste tingimustes, seda nii Berliinis kui ka okupeeritud aladel. Kokkuvõttes andis see Hitlerile mugava võimaluse jääda vaidlusküsimuste puhul alati lõplikuks otsustajaks. Ribbentropi seisukohavõtte hinnates tuleb mees pidada, et pärast Saksa-Nõukogude sõja puhkemist oli *Auswärtiges Amt* paljuski mõju kaotanud ja tegevuseta jäänud asutus, sest üsna vähestel riikidel olid veel Saksa-maaga diplomaatilised suhted. 1942. aastaks oli välisministeeriumi roll okupeeritud idaalade, sealhulgas *Ostland*'i riigikomissariaadi jooksva haldamisel ja poliitiliste eesmärkide seadmisel üpris marginaalne. Vähemalt nimeliselt oli nende territooriumide valitsemise eest vastutama pandud Alfred Rosenbergi okupeeritud idaalade ministeerium, mis sugugi ei tähenda, et Rosenbergil oleks õnnestunud end mitmesuguste omavahel võistlevate Saksa ametiasutuste ja asevalitsete ees maksuma panna. Ribbentropil ja tema vanal välispoliitilisel rivaalil Rosenbergil oli see ühine joon, et mõlemal oli Saksamaa juhtiva eliidi hulgas vähe sõpru ning nad muutusid sõja jooksul järjest üksildasemaks.⁸

Siiski ei saa väita, nagu oleks Ribbentrop olnud selleks ajaks tähtsusetu tegelane, kelle arvamus midagi ei maksnud. Vähemalt Rosenbergiga võrreldes oli Ribbentropil parem juurdepääs Hitlerile. Sõja jooksul tegi ta jät-

kuvalt katseid oma tähtsuse tõstmiseks ja kaa-sarääkimisõiguse suurendamiseks idaaladel. See olevat olnud just Ribbentrop, kelle nimel tehti oktoobris 1943 eesti rahvuslikele poliitikategelastele ettepanek luua mingi „Eesti komitee” ja avaldada üleskutse võitluse intensiivistamiseks enamluse vastu, seega sisuliselt toetada Saksa sõjaväkke värbamist.⁹ Natside asjaajamisele oli iseloomulik, et umbes samal ajal, novembris 1943 aitas Ribbentrop Hitleri juures kaasa ühe Rosenbergi Eesti-teemalise algatuse läbikukutamisele. Too idaministeeriumis välja töötatud ja iseenesest üsna mõõdukas ettepanek nägi ette proklamatsiooni avaldamist füüreri nimel, millega Eestile oleks kõigi jõudude eeskujuliku panustamise korral tagatud pärast sõja võidukat lõppu teatav kultuuriautonoomia.¹⁰

Et Soome oli iseseisev riik, siis olid välisminister Ribbentrop ja temale alluv diplomaatiline teenistus igati asjakohane kanal, mille kaudu Eesti staatuse teemat käsitleda ja ühtlasi teha soomlastele teatavaks Berliini arvamus. Ei ole teada, kas Ribbentropi vastus koostati puhtalt välisministeeriumis või oli see Saksamaa juhtkonnas laiemalt kooskõlastatud, kuid igatahes oli sellega antud selge, otsekohene ja ilustamata (tegemist oli ju kinnise ametkondliku kirjavahetusega) seisukoht stiilipuhtas natsionaalsotsialistliku ideoloogia vaimus.¹¹

Tagantjärele võime nentida, et Saksamaa poliitiline juhtkond jäi oma dogmaatilisele hoiakule lõpuni truuks. Saksa kõrgemad sõjaväelased idarindel võisid küll pidada otsustarbekaks, et kujundatakse mingi võrdväärne Saksa-Eesti relvavendlus, kuid poliitilisel tasandil jäi see tühjaks lootuseks, kus asi oleks vaevalt saanudki jõuda teistsuguse tulemuseni natsiladviku ideoloogiliste kammitsate tõttu. Täiendusena siin avaldatud dokumentidele

⁷ A. Warma. Diplomaadi kroonika. EPL EE, Tallinn, 2010, lk. 189 jj.

⁸ Biographisches Lexikon zum Dritten Reich, Hrsg. von H. Weiss, Frankfurt 2002, lk. 376.

⁹ J. Klesment. Kolm aastat iseseisvuse võitlust võõra okupatsiooni all. – Koguteos Eesti riik ja rahvas Teises maailmasõjas, VIII köide. EMP, Stockholm, 1959, lk. 17 jj.

¹⁰ S. Myllyniemi. Die Neuordnung der baltischen Länder 1941–1944, lk. 251. Vt. ka PA AA, R 29577, lk. 214723–214729.

¹¹ Seppo Zetterberg on tsiteerinud Saksa propagandaministri Joseph Goebbelsi päevikukannet 1942. aasta märtsist, mille sisu ja loogika on üllatavalt sarnane Ribbentropi 1943. aasta telegrammidega; vt. S. Zetterberg. Eesti ajalugu. Tänapäev, Tallinn, 2009, lk. 511.

võib lugeda Soome kindrali Wiljo Tuompo (1893–1957) päevikust, et 1943. aasta kevadel oli Ribbentrop kutsunud veel saadik Kivimäe enda juurde ja teinud talle reljeefsel kombel selgeks, et soomlastel ei tarvitse anda nõu, kuidas sakslased peavad valitsema ja rakedama vallutatud alasid. Üldse olevat sakslaste välispoliitiline juhtkond sel ajal võtnud Soome suhtes karmima tooni.¹²

Lühidusele vaatamata kujutavad need dokumendid olulist ja ilmekat lehekülge kahe

vennasrahva suhete ajaloos. Need pakuvad kinnitust, et eestlased ja Eesti sõbrad mitte ainult ei oodanud Soome valitsuselt Eesti iseseisvuse eest kostmist Berliinis, vaid seda tööpoolest ka tehti ja peaaegu kõrgeimal võimalikul tasemel. Soome riigi esindajad väljendasid sõja ajal sakslastele korduvalt ja erinevate kanalite kaudu oma muret Balti rahvaste ja eriti eestlaste tuleviku üle, kuid Saksamaa juhtkond ei lasknud end vastavate poliitiliste muudatuste suunas mõjutada.

¹² E. Uustalu, R. Moora. Soomepoisid, lk. 40.

Saksamaa Helsingi saatkonna asejuht Saksa välisministeeriumile. Telegramm

Helsingi, 19. mai 1942

Nr. 968. Täiesti salajane (*Geheime Reichssache*).

Välisminister [Witting]¹ teatas mulle usalduslikult, et ta on saatnud saadik Kivimäkile² Eesti küsimuses juhise, mille tuumaks on käituda passiivselt. Edasi on ta seal Kivimäkit teavitanud kohalikele tsensuurile antud juhtnõõridest ning sammudest, mida Soome välisministeerium on mõne aja eest astunud, et siinsed Eestist eriti huvitatud ringkonnad vaikima panna.

Välisminister lisas, et valitsus annab endale aru tõsiasiast, et Eesti Újság [Eesti? Oletatavasti on selle ungarikeelse Õhtulehe (1896–1917) nimi sattunud teksti mingi ümberkirjutusvea tõttu. – A. H.] on sakslaste käes. Valitsus ei soovi, et Eesti küsimusest raskusi tekiks.

Ülalmainitud sammud võeti ette seoses rahvakoosolekutega, mis siin Eesti rahvuspuha (24. veebruar) puhul aset leidsid.

Zechlin³

Saksa saadik Helsingis Saksa välisministeeriumile. Telegramm

Helsingi, 21. mai 1942

Nr. 976

Eesti emigrant admiral Pitka saatis Soome välisministrile kirja, kus ta tegi ettepaneku Soome ja Eesti riiklikuks ühendamiseks.

President, peaminister ja välisminister on üksmeelel, et projekt tuleb tagasi lükata, kuna:

Soome oleks pärast sõja võidukat lõppu täielikult hõivatud omaenda suurenenud maa-ala ülesehitustööga;

¹ Rolf Johan Witting (1879–1944), Soome välisminister 1940–1943. Wittingil oli saksasõbraliku poliitiku maine ja märtsis 1943 pidi ta ametist lahkuma.

² Toivo Mikael Kivimäki (1886–1968), Soome peaminister 1932–1936, saadik Berliinis 1940–1944.

³ Erich Wilhelm Zechlin (1883–1954), Saksamaa Helsingi saatkonna asejuht 1941–1944.

Soome ei saaks Eesti territooriumi rünnaku vastu kaitsta Soome lahe pärast, kus pealegi on liiklus pool aastat jääolude tõttu takistatud;
kahe rahva psühholoogia on liiga erinev selleks, et nad võiks üheks rahvaks kokku kasvada.
Välisministri arvates jagab seda seisukohta soome rahva suur enamus.

Blücher⁴

Saksa välisministeeriumi riigisekretäri memorandum jutuajamisest Soome saadikuga

Berliin, 6. august 1942

Soome saadik [Kivimäki], kes sõidab täna lühikeseks ajaks Soome, võttis minuga veel kord jutuks Soome ja Eesti suhted. Ta arvas, et meie juures valitseb ikka veel väärarvamused Soome vahekorra suhtes. Poliitiliselt ei tahtvat Soome Eestis mitte midagi. Teiselt poolt jääb tõsiasjaks, et kahe rahva vahel eksisteerivad kultuurilised sidemed, mida ei saa eitada ega tähelepanuta jätta. Seetõttu olevat mängus ka Soome kultuurilised huvid, kui asi puudutab Eesti tulevikku.

Praegu võivat jälgida, kuidas olukord Eestis mitmes mõttes üsna rahuldavalt areneb. Kohalikku kindralkomissar Litzmanni poolt juhitavat administratsiooni kiidetakse. Ajakirjanduse, usu- ja muu aladel on piisavalt vabadust, mis on Eesti kultuurilisele omapärale sobilik. Tähtis ja aktuaalne on küsimus (kus ilmselt varsti otsused tehakse), kas Tartu ülikoolist peaks saama eesti, saksa või saksa-eesti ülikool, s. t. kas õppekeeleks peaks olema eesti või saksa keel, või segavariant. Eestlastele ja kaudsetele soomlastele oleks valus, kui nähakse ette Tartu ülikooli mingil kujul saksastamine. Kivimäki jätkas, et eestlased teevad endale muuseas mitmesuguseid illusioone poliitilise mõju üle, mida Soome võiks nende juures taotleda. Postside keelu tõttu Eesti ja Soome vahel olevat ka arvamustevahetus piiratud, ja seda rohkem levivad kuulujutud. Oleks soovitatav, kui eestlasi saaks soomlaste suu kaudu informeerida ja anda neile pildi sellest, millised on Soome valitsuse tegelikud eesmärgid. Härra Kivimäki viis siis jutu juba varasemast ajast tuttava soovi juurde paigutada Eestisse üks Soomet esindav isik, olgu siis konsulina, mingi muu mitteametliku esindajana või usaldusmehena. Ta mainis, et on juba varem ühe niisuguse soovi peale saanud siin negatiivse vastuse. Siiski võiks näidata usaldust tema valitsuse ausa ja hea kavatsuse vastu, mida Kivimäki on siin kirjeldanud, ja sellele vajadusele rohkem mitte vastu seista.

Kuulasin saadiku ära, ütlesin aga talle kohe, et tõenäoliselt on tema soovile vastutulekut takistav raskus põhimõttelise iseloomuga. Minu teada ei ole kusagile okupeeritud Vene aladele lubatud teiste riikide esindajaid, ka mitte meile lähedaste ja sõbralike riikide omi. Sellegipoolest lubasin tema palve veel kord põhjalikule läbivaatusele võtta.

Weizsäcker⁵

Saksa saadik Helsingis Saksa välisministeeriumile. Telegramm

Helsingi, 14. veebruar 1943

Nr. 332. Väga kiire (*citissime!*). Täiesti salajane.

Kindral Österman⁶, üks Soome armee saksasõbralikumaid ohvitseri, on meie siinsele sõjaväeata-

⁴ Wipert von Blücher (1883–1963), Saksa saadik Helsingis 1935–1944.

⁵ Vabahärra Ernst von Weizsäcker (1882–1951), Saksa välisministeeriumi riigisekretär 1938–1943.

⁶ Kindral Hugo Viktor Österman (1892–1975), Jätkusõja ajal Soome jalaväe inspektor.

šeele kolonel [Horst] Kitschmannile täiesti usalduslikult ja ilmselt Soome peakorteri ülesandel selgitanud, et marssal Mannerheim ja peakorter on mures Baltimaade, eriti Eesti saatuse pärast. Tema, Österman, teab, et kaks Eestit puudutavat Kivimäki demarši Berliinis on jäänud tulemuseta, kuid ta tahab sellele vaatamata pöörduda veel kord Eesti küsimuses sõjaväeatašee poole ja paluda, et viimane püüaks midagi teha sealse olukorra muutmiseks.

Marssal mõlgutavat mõtteid Eesti omavalitsuse [*Selbstregierung*] üle, kusjuures Soomes on muidugi teadmata, kas enamlased on seal sobivaid Eesti jõudusid piisavalt alles jätanud. Meeleolu Balti riikides olevat algul olnud nii sõbralik, et seal võinuks moodustada kümme diviisi, kuid ka praegu ei olevat veel liiga hilja poliitika muutmiseks. Nii palju Östermani teadetest sõjaväeatašeele.

See on esimene kord, kui marssal väljendab meile oma vaateid ühes välispoliitilises küsimuses, ehkki kaudses vormis. Sellest tuleb järeldada, et marssal omistab suurimat tähtsust Eesti küsimuse kiirele lahendamisele iseseisvuse võimaldamise mõttes.

Marssali selja taga on selles küsimuses kogu rahvas. President Ryti rõhutas oma viimases suuremas kõnes väikerahvaste õigust iseseisvaks eluks. Endine president Svinhufvud võttis hiljuti minuga vesteldes jutuks Eesti autonoomia. Kõigi erakondade ajalehed ei jäta järele Eesti iseseisvuse eest väljaastumist.

Blücher

Saksa välisminister Saksa saadikule Helsingis. Telegramm

Berliin, 22. veebruar 1943

Nr. 229. Täiesti salajane. Saadikule isiklikult

Seosviit: Nr. 332, 14.02.1943

Palun Teid järgmise võimaluse avanedes välisminister Wittingile selgelt väljendada, viidates vestlusele kindral Östermani ja meie kaitseatašee vahel, et meie oleme oma sõdureid mängu pannes vabastanud Eesti bolševistlikust ikkest. Me pole mitte Eesti omavalitsuse eest, vaid Eesti päästmise eest võidelnud. Kui järgiksim mingit teist poliitikat, hakataks meilt küsima, miks me üldse võitlesime ja nii palju Saksa sõdurite verd valasime – ainult selleks, et Eestile omavalitsus anda ning jätta see maa uuesti omaenda saatuse ning tema sisemiste, enamlaste poolt kergesti mõjutatavate segaduste hooleks. Ainult kõikide jõudude täielik suunamine ühe eesmärgi saavutamisele garanteerib bolševismi mahasurumise ja koos sellega lõppvõidu.

Ribbentrop

Saksa saadik Helsingis Saksa välisministeeriumile. Telegramm

Helsingi, 26. veebruar 1943

Nr. 455

Seosviit: Nr. 299

Eestit puudutavad juhised on välisministri juures täidetud. Välisminister [Witting], kes on juba varem Eesti küsimuses teadlikult tagasi hoidunud, et mitte anda alust etteheideteks vahelesegamises, oli seekord oma isikliku positsiooni ebakindlust arvestades veel ettevaatlikum. Ta ei laskunud arutellu, vaid esines üldiselt nõustvalt, kuigi mitte siduvas vormis.

Eesti iseseisvuspäev tõi aga soome rahva tõelised tunded taas päevavalgele. Kõik Soome ajalehed astusid välja Eesti iseseisvuse eest. See kuulub soome rahva välispoliitilise kredo juurde, et väikestel rahvastel on samasugune õigus iseseisvusele nagu suurtel; et Eesti on oma iseseisvuse jooksul end näidanud rahvusvahelise pere väärtusliku liikmena; et mitte väikesed, vaid suured rahvad on ohtude allikad ning et Soome peaks oma saatusekaaslase ja naabermaa Eesti vastu ilmutama erilist osavõtlikkust.

Vajaduse osas kõikide jõudude rakendamiseks Eestis sovettide vastu võitlemiseks valitseb siin üldine mõistmine, kuid eeldusel, et Saksa poliitika lõppeesmärgiks Eestis on eesti rahva iseseisvus.

Eksisteerib oht, et Eesti küsimus areneb Saksa-Soome erimeelsuseks, mis annaks ka mõnele Saksamaa sõpradele põhjust oma hoiakut Saksamaa suhtes ümber hinnata.

Blücher

Saksa välisminister Saksa saadikule Helsingis. Telegramm

Erirong „Westfalen”, 1. märts 1943

Nr. 269. Saadikule isiklikult.

Seosviit: Nr. 455, 26.02.1943

Palun Teid vältida igasugust vestlust soomlastega Eesti üle. Kui aga Teid Soome poolelt selle probleemi asjus kõnetatakse, palun ma, et Te igasuguse edasise diskussiooni katkestaksite selgitusega, et meie oleme Eesti bolševistlikust ikkest vabastanud. Seejuures võite vihjata, et me põhimõtteliselt keeldume seda probleemi, mis etendab meie suures võitluses bolševismiga ainult ühte väikest osa, kellegi teisega arutamast.

Ribbentrop

Saksa keelest tõlkinud

Arti Hilpus

Allikas: Saksa välisministeeriumi poliitiline arhiiv (*Politisches Archiv des Auswärtigen Amts* = PA AA), kaust R 29577 (riigisekretäri büroo, Eesti), lk. 214709–214720.

Arti Hilpus

(1972)

Lõpetanud Tartu Ülikooli ajaloo erialal 1995. a. Alates 1996. a. töötab välisministeeriumis, praegu Eesti suursaadik Norras ja Islandil. Uurimissuunad: Eesti välissuhete ajalugu, Eesti Üliõpilaste Seltsi liikmete eluloolised andmed.